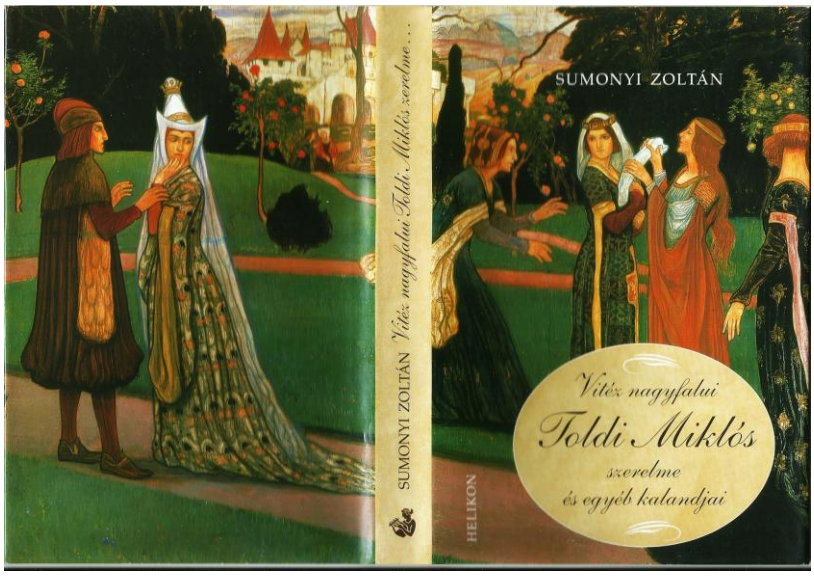
Sumonyi Zoltán

Egy könyvsiker anatómiája

Abban az időben, amikor az *anatómia* szó nem maradhatott ki a legtöbb tanulmány-, esszé-, de még a szépirodalmi művek címéből sem (ezért használom most én is, korfestés gyanánt), az akkori könyvkiadóm vezető szerkesztője felbuzdulva a Batthyány-trilógia sikerén megkérdezte, hogy írnék-e olyan történelmi regényt, amelyik az *iskolai kötelező olvasmányokhoz* is „csatlakoztatható" lenne. Vagyishogy írjak egy kötelező olvasmányt.

Azt hittem, viccel. Mert nem gondolom, hogy létezik irodalmi mű, Homérosztól József Attiláig, amelyet eleve *kötelező olvasmánynak* írt volna a költő. Így hát én is viccesen feleltem: jó, majd megírom a *Toldit.* Csakhogy a szerkesztő nem volt vicces ember, mert alig két hét múlva küldtek egy szerződést a *Toldi* című történelmi regény megírására. Így aztán saját csapdámba estem, és erre már csak egyet léphettem: megkísérelni a lehetetlent.

Korábban, még a múlt század nyolcvanas éveiben Arany erotikájáról készítettem rádióműsort Vas Istvánnal. Vas bámulatos memóriával hosszan idézte a példákat s főleg a *Toldi szerelmé*ből: *„Jodokot én éjjel megölöm az ágyban, / Mert nem tudok érted hova lenni vágyban"* fuvolázta szinte, lubickolva a vers erős áramában, de folytatta és ki is egészítette az Arany által elhallgatott sorokat, amelyeket a Mester, előbb egyértelmű helyzeteket teremtve, a fantáziánkra bízott. (Örzse alig félreérthető viselkedését Piroska ágyában, Eszter és Toldi fülledt erotikával előkészített krakkói „ismerkedését", Piroska és Tar Lőrinc mézesheteit: *„A vérnek is abban lehet egy kis része: / Nem epe a mézes hetek ifjú méze."*) – A realista kikacsint az édes romantikából!

Akkor olvastam el újra a Toldi szerelmét, a trilógiának ezt a leghosszabb, legizgalmasabb, de legkevésbé ismert középső részét, amely

olyan, mint egy bekormozott villanykörte; hiába ég belül az izzó, valami láthatatlan korom homályban tartja a nagy ívű és sok szálon futó verses kalandregényt. (Szerelem és féltékenység, gyilkosság és bosszúhadjárat, tetszhalál és sírrablás; a Shakespeare-mesék fele benne van!) Igen, ha már szerződés, akkor ebből kell írni egy kalandregényt! De lépésről lépésre követve Arany János verssorait, tisztelegve a költő emléke előtt!

Arany négy nekifutása a Toldi középső részének:

Daliás idők I. 1849–53; *Daliás idők II.* 1853-55; *A földrengés* 1853–55; *Toldi szerelme* 1863–79

Nemzeti és személyes tragédiák miatt egy jó emberöltőnyi ideig eltartott, s noha a végleges változatba többé-kevésbe beledolgozta a korábbiakat is, stílusa, ízlése, lendülete változott a harminc év alatt. (Az első *dolgozat* erotikus krakkói jelenetei például teljesen kimaradtak a végleges változatból.)

Úgy kezdtem hozzá, ahogy Vas István írta *A názáreti Jézus történetét;* maga elé tette az Újszövetség négy evangéliumát Károly Gáspár fordításában, s a megegyező részleteket akár mondatonként is váltogatva hol Máté, hol Márk vagy Lukács, ritkábban – merthogy kevésbé „megegyező" – János Evangéliumából emelte át, aszerint, hogy melyik előadásmód vagy megfogalmazás tetszett neki legjobban. Így lett a négyből egy ötödik: az *István Evangéliuma*. – Én is magam elé tettem a *Toldi szerelmének* négy változatát, s kedvemre válogatva bennük írtam meg az ötödiket. De nem a „népies *epopoeia*", hanem a történelmi kalandregény szabályai szerint.

Csakhogy mire elkészültem vele, akkori szokás szerint csődbe jutott és meg is szűnt a megrendelő könyvkiadó, s a kézirat jobb időkre várt a számítógépben. Nem sokáig várt, mert találkozva a Helikon Kiadó frissen kinevezett irodalmi vezetőjével, aki talán csak udvariasságból, de vesztére, megkérdezte, hogy nincs-e valami kiadható kéziratom. Így került hozzájuk, akik aztán meglepő gyorsasággal és nagyon szép könyvben jelentették meg, keménytáblás fedéllel, fényes színes borítóval, a borítón Körösfői-Kriesch Aladár szecessziós festményével. Én meg, hogy a majdani olvasó nehogy azt higgye, hogy Arany-kötetet vásárol, kissé kicirkalmaztam a címet ekképpen: *Vitéz Nagyfalui Toldi Miklós szerelme és egyéb kalandjai.*

A könyvnek váratlanul nagy sikere lett. Egy hét múlva már az Élet és Irodalom sikerlistájának élére került, a legnívósabb folyóirat főszerkesztője elemző levélben üdvözölte, és zavarba ejtően dicsérő kritikát írt róla a Heti Válasz könyvkritikusa. Aztán a kiadó jelezte, hogy nagyon jól fogy, néhány bolt utánrendelését már nem is tudták

teljesíteni, ami igazán ritkaság mostanában az ilyen enyhén archaizáló történelmi regények esetében. Nem is igen értik. – Igaz, hogy a legtöbb boltvezető beszámolója szerint úgy keresik a könyvet, hogy „tessék mondani, van még a Horthy Miklós szerelmeiből”?